

Zelenka, Miloš

[Harpáň, M. Teória literatúry]

Opera Slavica. 1996, vol. 6, iss. 3, pp. 68-

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116522>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Harpáň, M.: *Teória literatúry*. Esa, Bratislava 1994, 288 s.

Současný badateľský nezájem o koncipovaní literárnych teórií má hlbší kofoeny: súvisí mj. s dekonstrukčným spôsobom myšlení, s rozrušovaním ustáleného významu a s orientáciou na vedomé zvolený chaos a nesystémovosť poznání. Naopak každá vedomá príručka literárnej teórie predpokladá jistý "syntetizmus", tj. vyhranené stanovisko voči dominantným okruhom vymezeneho výskumu, špecifického jazyka a adekvátnych metód. Harpáňova práca, ktorá sa hlási k metodologickému pluralizmu a ktorá reaguje na posledný vývoj oboru (napr. teórie "simulace" francouzského filozofa J. Baudrillarda), je kompozične rozčlenená do štych oddílov: 1. Podstata a výskum literatúry, 2. Štylistika, 3. Teória verša a 4. Teória literárnych druhov. Slavistické aspekty práce spočívajú nejen v materiálu, ale také ve vytvárení obecného podloží konkrétnych literárnehistorických a literárněkritických úvah.

Úvodnými partiami o vzťahu literatúry k lingvistice a estetice včetně exkursu o metodologii literárnej vedy (sem je vsunutý stručný prehľad slovenskej literárnej historiografie) môže Harpáňova *Teória literatúry* vzdálené pripomínať *Theory of Literature* od A. Warrena a R. Wellka (New York, 1949) v tom smyslu, že informuje o základných princípech modernej literárnej vedy. Hlavní odlišnosť lze spatřovat v poněkud užším chápání literárnej teórie, ktorá svou koncepci spíše navazuje na filologickú tradíciu poetik a rétorických príručiek. Je tu jistě potlačení toho, čo Wellk nazývá "vnějším přístupem" (extrinsic approach) k literatuře. V klasickém pojetí teórie literatúry totiž zahrnuje vedle zkoumání podstaty umělecké literatúry a teórie literárneho díla (textu) i otázky literárneho procesu. Toto tvrzení je však možné relativizovať poukazem na prolínání literárněteoretických výskumů s problematikou

literární historie a literární kritiky (např. oblast recepce a hodnocení uměleckého díla, vývojové zákonitosti literárního procesu apod.).

Harpáň věnuje pozornost zejména stylistické a genologické problematice verše a prózy; jeho teórie se tak stává převážně teórií literárneho díla vybudovanou na sémiotickém a interpretačně komunikačném podkladu. V tomto ohľadu Harpáň čerpá z metodologických postulátů poststrukturalistických konceptů, generativní poetiky a naratologie, teórie informace a komunikace, také z hermeneuticko-filologické tradice. V důzruze na kategorii stylu je patřný vliv "nitranské" školy, Mikovy koncepcie výrazové soustavy, kde styl se chápe jako funkční zacílení textu, jako konfigurace výrazových vlastností projevu. Výkladem stylu badatel podmiňuje jazyk, téma, kompozici a další volbu výrazových prostředků; proto např. pojmy jako téma, motiv, látka nejsou pojednány samostatně, ale v rámci genologické analýzy epiky. Právě ve spojení stylistického přístupu se zkoumáním žánrových struktur se projevují impulsy tzv. záhřebské školy (A. Flaker, Z. Škreb aj.), která vychází z pojetí literárneho díla jako "konkrétního umění slova", na němž závisí realizace a míra estetické funkce.

Harpáňova *Teória literatúry* sympatickým způsobem vstupuje do diskusí o charakteru současné literárnej vedy tím, že se pokouší překonat její parciálnost. Badateľovo metodologické východisko přitom symptomaticky charakterizuje optimistické přesvědčení o perspektivním a zřejmě nedosažitelném ideálu propojit ve studiu slovesného umění strukturální a hermeneutické hledisko, tedy skloubit subjektivní zážitek s racionalitou a exaktností ryze vědeckého myšlení.

Miloš Zelenka

